

KOPASZ FILOMÉLA GERTRÚD

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

A magyarországi leánynevelés kezdeteiről a kettős évforduló jegyében

A leánynevelés Magyarországon hosszú időn át az oktatásügy mostohagyermekének számított.

A 17. századig, amikor is a reformáció hatására kibontakozott a leányok népiskolai oktatása, a leánynevelés csaknem kizárólag a család keretei között folyt, illetve az előkelők és vagyonosak leányai olykor női szerzetesrendek zárdáiban vagy egy-egy várúrnő udvarában nevelkedtek (Nagy 1978:16).

A leánynevelés terén a 18. század végén jelentős előrelépés történt. A felvilágosult abszolutizmus művelődéspolitikája következtében a leánygyermekek népiskolai oktatása – bár megközelítően sem vált általánossá – országos mértékben kibővült, s ugyanakkor megkezdődött a leányok középfokú oktatása. Középfokú képzés a zárdai leányintézetekben és magánkézben levő tanintézetekben folyt (Nagy 1978:17), illetve az előkelők és vagyonosak külföldről hozott nevelőnőket, vagy külföldi intézetekbe küldték tanulni leányaikat (Gyulai 1896:455).

A zárdai leányintézetek és a magánkézben levő „nőneveldek” „nemzetietlen” szellemét és tananyagát már a századforduló tájékán, de még inkább a reformkorban nagyon sokan bírálták, és a kor színvonalán álló, a nemzeti és polgári átalakulást szolgáló leányiskolák létrehozását sürgették (Nagy 1978:17).

Az abszolutizmus korszakában azonban az intézményes leánynevelés jellemző vonása a régi típusú „magánneveldek” és zárdai intézetek térhódítása. A szakoktatás területén viszont jelentős előrelépés történt: 1856-ban néhány zárdai intézetben megindult a tanítónőképzés, 1862-ben a pesti óvóképző intézetben az óvónőképzés is (Nagy 1978:17).

A reformkor, illetve a forradalom és szabadságharc korszaka – fentiekben felsorolt – célkitűzéseinek megvalósítása a kiegyezés után folytatódott. A kiegyezés utáni nőmozgalom megindítója *Veres Pálné*, (1815–1895) született *Beniczky Hermin* (Sáfrán 1966:134), aki Madách Imre akadémiai székfoglalójának (A nőről, különösen esztétikai szempontból, 1864) ellenhatásképpen indította meg közéleti harcát a korszerű nőnevelésért (Nagy 1979:445). Székely Ilona 1895-ben a Magyar Paedagogia hasábjain a következő szavakkal emlékezett meg Veres Pálnéről: „Ha vannak a magyar történelemnek nagy női alakjai, úgy Veres Pálné, született Beniczky Hermin a nagyok közül való. A magyar művelődéstörténetnek pedig örökre legnagyobb női alakja marad, aki a legnehezebb, az első követ emelte fel, hogy a női műveltség jogosult voltának biztosítsa általa az elismerést” (Székely 1895:551).

Veres Pálné, egy Nógrád megyei birtokos felesége, ötven évesen, egyetlen leánygyermekének felnevelése és férjhez adása után indította el mozgalmát a nők érdekében (Sáfrán 1966:135). Célja volt egyrészt nyomást gyakorolni a kormányra, másrészt társadalmi úton egy női tanintézetet létesíteni, s általában felkelteni az érdeklődést a nők oktatása iránt. Veres Pálné értekezletet hívott össze, melyen 1867. máj. 24-én huszonkét nő jelent meg, akik elhatározták egy Nőképző Egylet létrehozását. Még 1867-ben százra emelkedett a tagok száma, s az egylet 1868. márc. 23-án hivatalosan is megalakulhatott (Gyulai 1896:456). Az egylet és elnöke, Veres Pálné, kiadták a jelszót: Haladjunk! (Sáfrán 1966:135).

Az egylet kérvényét, mely női iskolák alapítását sürgette, kilencezer nő írta alá, s 1968-ban (Nagy 1979:445) Deák Ferenc nyújtotta be az országgyűléshez. Eötvös József, a dualizmus korának első vallás- és közoktatásügyi minisztere, megígérte a nőnevelés érdekeinek támogatását (Gyulai 1896:457).

Emellett az egyesület elhatározta, hogy nem várva be az állam intézkedéseit, a maga erején alapít egy női tanintézetet, mégpedig oly módon, hogy az lassanként felsőbb leányiskolává alakulhasson át (Gyulai 1896:457). Veres Pálné a Nőképző Egyesület, valamint annak intézete által nemcsak azt akarta elérni, hogy a nők alaposabb képzéshez jussanak, hanem azt is, hogy előtűnik, s főként a vagyontalan nők előtt, megnyíljanak a kenyérkereső pályák (Nagy 1979:446).

A Nőképző Egyesület tanintézete 1869. okt. 17-én Budapesten az Országúton (ma Múzeum körút) egy bérház két kis szobájában nyílt meg (Rudnay-Szigethy 1902:646) egy osztállyal (12 növendékkel) s öt tanárral. Gyulai Pál, az intézet első igazgatója 1896-ban így emlékezett vissza a kezdetekre: „Szűkös körülmények között, csekély kezdetből indult ki az intézet” (Gyulai 1896:457).

Százhusz éve, 1875. okt. 20-án, kevesebb mint két hónappal azután, hogy Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 1875. aug. 28-án kelt rendelete megteremtette a felsőbb leányiskolát (Nagyné 1969:299), a *Nőképző Egyesület intézete az ország első felsőbb leányiskolájává alakult*.

Az egyesület munkájának köszönhetően a következő évtizedek folyamán több felsőbb leányiskola jött létre, községi vagy állami költségen (Gyulai 1896:458). Ez az új iskolatípus ország-szerte elterjedt, s az 1910-es évek végéig létezett (Mészáros 1990:70).

A felsőbb leányiskolák a magyar középfokú leánynevelés első rendszeres iskolái. Az iskolatípus szervezetiileg többször átalakult, s végül a századforduló táján négy elemi osztályra felépítve hat évfolyammal állandósult (Nagy 1978:18).

Veres Pálné a Nőképző Egyesület által alapított intézet patronálásától 1889-ben vonult vissza (Kenyeres 1969:986). 1881-re elkészült az intézet saját épülete a Zöldfa (ma Veres Pálné) utcában (Sáfrán 1966:135). Az iskola 1894-ben kapott nyilvánossági jogot (Kenyeres 1969:986).

Több felsőbb leányiskola magántanfolyamok szervezésével segítette növendékeit, hogy a fiúgimnáziumokban érettségi vizsgát tehesse, s ennek alapján egyetemi felvételre jelentkezhesse. *1896-ban a Nőképző Egyesület megnyitotta az ország első leánygimnáziumát*. 1916-ban pedig a felsőbb leányiskolák trifurkációs átalakításával létrehozták az állami leánygimnáziumokat (Nagy 1978:18).

A leánygimnáziumok létesítéséért folyó törekvéseknek döntő támogatást adott a száz évvel ezelőtt, 1895. nov. 18-án kiadott királyi határozat, amely a nők előtt megnyitotta az egyetemi képzés lehetőségét, a bölcsészettudományi, orvosi és gyógyszerészeti fakultásokon (Nagyné 1969:315).

Ezzel a királyi határozattal Veres Pálné, kinek halála 100. évfordulójára emlékezünk, legszébb álma: hogy a nők egyetemi tanulmányokat is végezhesse, teljesült. Sajnos, azonban már nem érthette meg, hogy munkájának, kitartásának ezen gyümölcse is beérjen, mert a nők egyetemi képzését engedélyező rendelet néhány héttel halála után látott napvilágot (Sáfrán 1966:135).

Veres Pálné, Beniczky Hermin ennek ellenére eredményes, hasznos életutat tudhatott magáénak, hiszen Madách Imrének, akihez tiszteletteljes, bensőséges barátság fűzte, (Sáfrán 1966:134) szavaival élve:

„...ki ember – kebleket képez ki,
Az teremt, mint isteneknek társa;
Lelke hat, míg létez művelődés
S díja legszebb: embertársi hála.”
Madách Imre: Veres Pálnéhoz

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Gyulai Pál: Veres Pálné emlékezete, In: Budapesti Szemle, 1896. 86. kötet 234. szám 454–458. p.
Kenyeres Ágnes (szerk.): Magyar életrajzi lexikon, Budapest, 1969.
Mészáros István (szerk.): Magyar iskolatörténeti kronológia, Veszprém, 1990. (Önképzés – Továbbképzés 4.)
Nagy Sándor (szerk.): Pedagógiai lexikon, Budapest, 1978–1979.
Nagyné Szegvári Katalin: A nők művelődési jogaiért folytatott harc hazánkban (1777–1948), Budapest, 1969.
Rudnay Józsefné-Szigethy Gyuláné (szerk.): Veres Pálné Beniczky Hermin élete és működése, Budapest, 1902.
Sáfrán Györgyi: Veres Pálné (1815–1895), In: Magyar Tudomány 1966. Új folyam 11. kötet 2. szám 134–138. p.
Székely Ilona: †Veres Pálné (1815–1895), In: Magyar Paedagogia 1895. 550–551. p.